

однобічному інформуванні населення про “шкідливість сект і культів” (так називають у нас більшість релігійних меншин), у появі антикультових рухів і поширенні їх діяльності, у неоднозначній політиці держави. Незважаючи на декларовану Президентом, Кабінетом Міністрів, Верховною Радою України прихильність до міжнародних норм з прав людини та її основних свобод, до зафіксованого в Конституції України права на свободу світогляду і віросповідання, державні органи влади, особливо на місцях, часто порушують міжнародне та українське законодавство, поділяючи всі релігійні організації країни на традиційні(більшість) і нетрадиційні (меншість), надаючи переваги першим й обмежуючи або забороняючи офіційну діяльність останніх. Так, зокрема, в 1997 році адміністрація Києва - столиці України, де в останні роки зареєстровано 300 нових протестантських громад, заборонила здавати зали в оренду протестантам, які, зрозуміло, відчувають брак молитовних будинків. Директори місцевих кінотеатрів та клубів вимушені були розірвати угоди з протестантами. Інший приклад: за поданням обласних управлінь у справах релігій відмовлено у в’їзді представникам багатьох релігійних організацій та закордонним місіонерам. Так, на Буковині серед заборонених тоталітарних сект, які завдають шкоди психіці людини, числяться громади Шрі-Чінмоя, Махаріши, мормонів, Білого Братства. Є випадки заборони місіонерської діяльності американцям в Рівненській області.¹

В Україні держава не байдужа до діяльності релігійних меншин. З метою упередження міжконфесійних і міжрелігійних конфліктів, які ще доволі часто виникають, вона вимушена контролювати ситуацію в релігійній сфері. На жаль, наявність демократичного Закону “Про свободу совісті та релігійні організації” не завжди забезпечується відповідним механізмом його реалізації, що призводить до зволікань у реєстрації громад, у дозволі на будівництво культових споруд або поверненні тих, що колись належали релігійним меншинам, до свавілля місцевих владних структур, які не завжди дотримуються існуючого законодавства, інколи демонструють правову неосвіченість в сфері державно-церковних відносин, релігійної свободи тощо.

Частково означені недоліки в діяльності владних структур знімаються науково-практичними конференціями, семінарами, які організуються в Україні з ініціативи Міжнародної Академії свободи совісті і релігії за участю УАР, ВР ІФ НАНУ та Держкомітету у справах релігій. За роки плідної співпраці було проведено вже 5 таких заходів.

Набутий під час таких спілкувань досвід дасть можливість об’єктивно інформувати суспільство про новітні процеси в релігійній сфері, про статус релігійних меншин, вести діалог з інаквовірними з питань їх соціалізації, попередження небажаних соціально негативних наслідків, міжрелігійних конфліктів.

М.Закович, А.Колодний

ОСВІТА В КОНТЕКСТІ СВОБОДИ СОВІСТІ

В Україні в наш час система релігієзнавчої освіти лише складається. Вона будується на засадах гуманізму, толерантності і дотримання принципів свободи совісті. В державних навчальних закладах викладається курс академічного релігієзнавства. Навчальні заклади, засновані на приватній основі, мають право вибору щодо вивчення релігієзнавчих курсів. Але вони, як і державні, повинні забезпечувати рівень релігієзнавчої освіти у відповідності з державними стандартами.

Оскільки вивчення релігії чіпає багато делікатних проблем не лише правового, а й світоглядно-виховного характеру, то навколо питань змісту і організації релігієзнавчої освіти нині точаться палкі дискусії. Скажімо, дискутується питання того, як узгодити програмові знання, визначені державним стандартом освіти, і власні погляди на релігію студента, який належить до того чи іншого віросповідання. На нашу думку, шкільне чи вузівське релігієзнавство не повинне виконувати функції узгодження поглядів на релігію представників різних конфесій або ж молоді з релігійною і нерелігійною орієнтацією. Основна мета вивчення релігієзнавства - дати молоді повний обсяг наукових, об’єктивно виважених знань про релігію, прилучати її до духовних цінностей народу. Академічне релігієзнавство покликане з наукових позицій розглядати релігію в контексті світової культури, розкривати її сутність, місце і роль в суспільстві. Такий підхід відповідає вимогам Конституції України, її принципам про відокремлення Церкви від держави і школи від Церкви, сприяє соціальній злагоді у суспільстві. Демократизація нашого суспільства відкрила сприятливі можливості для організації релігійної освіти в Україні. Якщо в тоталітарну добу в Україні діяла всього одна православна духовна семінарія в Одесі, то нині маємо вже 121

¹ Агенція Релігійної Інформації. – Львів, 1997. - №16, 31, 41-42.

духовний навчальний заклад різних конфесій.

Останнім часом в засобах масової інформації, листах в державні органи все частіше порушується питання введення в школах Закону Божого, а у вузах, як обов'язкової дисципліни, теології. Подекуди керівництво освітянських установ, ігноруючи принцип світськості освіти, закріплений в Україні її Конституцією і чинним законодавством, самочинно ввело викладання релігійних курсів, залучивши до цього не підготовлених до педагогічної роботи служителів культури, різних проповідників.

Міністерством освіти України виявлено, що в ряді державних шкіл мають місце факти самочинного запровадження Закону Божого або Катехізису, чим порушується Конституція, зокрема принцип світського характеру державної освіти. Крім того, серед церковного керівництва поширена думка, що в школах повинні викладатися віровчення тієї церкви, яка є панівною в регіоні або якій "належить канонічна земля". Такий підхід неприйнятний, оскільки він веде до дискримінації в галузі релігійної освіти, її політизації, силового насадження того чи іншого віросповідання і, нарешті, порушення прав людини взагалі. Вивчення релігії в системі релігієзнавчої освіти повинне відповідати чинному законодавству, а також міжнародним правовим документам в галузі релігії.

Релігієзнавчу освіту не слід ототожнювати або підміняти богословською (теологічною). Остання, як і атеїстична, є світоглядно неплуральною, а водночас ще й конфесійно зорієнтованою. Організація богословської освіти в системі державних навчальних закладів суперечить принципам світськості освіти, відокремлення Церкви від держави і державної школи від Церкви, спричинить до подальшого загострення суперечок і конфліктів на світоглядному й конфесійному рівнях, оскільки в державних школах і вузах навчаються віруючі різних конфесій, а також невіруючі.

Релігійна освіта – це навчальний процес, зорієнтований на передачу реципієнту певного обсягу релігійної інформації з метою підвищення рівня його релігійної освіченості, формування навиків усвідомленого сприйняття змісту певного релігійного віровчення. Але релігійна освіта не є позаконфесійною. Для її проведення залучаються конфесійно зорієнтовані особи, а це призводить до однобічно заангажованих оцінок ними інших віровчень, виховання негативного ставлення до них. Релігійна освіта буває загальнопросвітницькою і професійно-зорієнтованою. Загальнопросвітницький характер має навчання релігії в парафіяльних і недільних школах, на різних біблійних курсах тощо. Професійно-зорієнтовану релігійну освіту, яку ще можна назвати богословською, проводять різного типу духовні навчальні заклади (академії, університети, семінарії, коледжі тощо). Від рівня духовної освіти в католицизмі і протестантизмі (на відміну, скажімо, від православ'я) залежить кар'єра особи в церковному житті. На початок 2000 року в Україні різні конфесії мали 7165 недільних шкіл і 121 духовний навчальний заклад. Налагодити релігійно-освітянську роботу в нашій країні в різних формах нині прагнуть різні зарубіжні релігійні місії.

Проте, враховуючи світськість нашої держави, велику конфесійну строкатість її релігійної карти, наявність значної кількості людей з нерелігійною світоглядною орієнтацією, в системі державної освіти має бути організоване вивчення саме релігієзнавчих навчальних дисциплін. Релігієзнавча освіта - це система освітянської роботи, метою якої є озброєння особи всією сумою знань, які має академічне релігієзнавство про природу, сутність, функціональність, історію та географію релігії. На відміну від релігійної освіти, релігієзнавча є світоглядно-плуральною, оскільки знайомить своїх реципієнтів з різними поглядами на релігії, конфесійно незаангажованою, оскільки без будь-яких симпатій чи антипатій розкриває сутність віровчення, особливості культури, характер історії тієї чи іншої релігійної течії. Релігієзнавча підготовка забезпечує принцип світськості освіти, відповідає повністю положенню правових документів про відокремлення школи від Церкви, а Церкви – від держави. Вона прагне утвердити в навчальний процес принцип переконання, творчого мислення. Релігієзнавчу освіту мають забезпечити саме державні навчальні заклади. Дисциплінарна визначеність релігієзнавчої освіти має бути відмінною в середній і вищій школі, в системі релігієзнавчої спеціалізації.

Релігійну освіту мають проводити навчальні заклади, які організовуються конфесіями при своїх керівних установах, монастирях, парафіях. Демократизація нашого суспільства відкрила сприятливі можливості для організації релігійної освіти в Україні. Якщо в тоталітарні часи в Україні діяла всього одна православна духовна семінарія в Одесі, то нині маємо вже 121 духовний навчальний закладі різних конфесій, в яких навчається 15885 слухачів. Більше всього їх в Української православної церкви Московської юрисдикції – 15, де готуються до різних видів релігійної діяльності 3657 осіб. Церква має в Києві свою духовну академію. Київський патріархат нині має 15 навчальних духовних установ з 1649 слухачами. З них дві духовні академії – у Києві і Львові, філософсько-богословський факультет при Чернівецькому університеті імені Ю.Федьковича. Автокефальна православна Церква має 7 духовних навчальних закладів. Серед них виділяється своєю навчальною відкритістю і творчим підходом до

формування навчального плану Харківський колегіум ім. патріарха Мстислава.

Надто багато уваги організації богословської освіти надають греко- і римо-католицька Церква. В 2000 р. УГКЦ мала в Україні 12 семінарій і духовну академію. Навчання в греко-католицькій системі освіти охоплено 1584 особи: 6 навчальних установ римо-католиків мають 444 слухачі.

В останні роки спостерігається за підтримки зарубіжних центрів активізація роботи з організації релігійної освіти в традиційних для України протестантських церквах. Так, баптисти різних організаційних об'єднань мають 33 своїх навчальних установ, де здобувають релігійну освіту 4289 осіб. В 13 навчальних закладах п'ятидесятників нині 1110 слухачів, а в двох духовних навчальних закладах Адвентистів сьомого дня їх 900.

Прагнуть організувати підготовку кваліфікованих кадрів шляхом відкриття своїх навчальних установ й нові релігійні течії. Так, має вже 5 своїх семінарій Церква повного Євангелія, відкрило Академію ведичних знань Товариство свідомості Крішні, організували дві навчальні установи харизмати.

Зрозуміло, що кожна з конфесій по-своєму забезпечує навчальний процес в своїх коледжах, семінаріях, академіях, різну мету переслідує цим. Так, греко-католики зорієнтовують діяльність своїх навчальних установ на підготовку, окрім священнослужителів, ще й капеланів, викладачів релігійних курсів для загальноосвітніх шкіл.

Україна в наш час знаходиться під активним впливом різних міжнародних місіонерських центрів і корпорацій, які проводять різноманітні релігійні заходи, зокрема конгреси, конференції, семінари за участю іноземних проповідників. В Україні нині активно діє біля 500 зарубіжних місій і місіонерських організацій. Останнім часом в державних установах освіти набули поширення різні міжнародні релігійні програми і проекти, що видаються як новаторство у педагогіці. Подекуди започатковано створення в державних загальноосвітніх школах класів релігійного спрямування. У вищих навчальних закладах організовуються товариства з вивчення іноземних мов, які викладають фахівці з різних конфесій із-за кордону. Методика їх викладацької діяльності побудована, як правило, на аналізі біблійних сюжетів, релігійних псалмів і спрямована в основному на пропаганду релігії.

Для роботи на кафедрах іноземних мов багатьма вузами запрошені зарубіжні фахівці. Серед них, як виявилось, чимало людей з богословською освітою і досвідом місіонерської роботи. Інтенсивне вивчення англійської мови вони здійснюють саме на релігійній основі, зокрема на матеріалі біблійних сюжетів і псалмів. За таких обставин вивчення літературної англійської мови підміняється теологічним варіантом англійської мови, яка має вузьку сферу вжитку і мало придатна для мовної практики.

В деяких вузах самоініціативно створюються студентські релігійні товариства з вивчення проблем сучасного християнства і східних релігій. Особливу увагу на місіонерську роботу серед вузівської інтелігенції і студентів звертають Церква уніфікації Муна, Міжнародна комуна саньясинів та ін. Так, при Сімферопольському університеті створено студентську громадську організацію "Університет Махаріші Махеш Йоги". Основний напрямок діяльності цього університету – освоєння ведичних знань, які охоплюють проблеми філософії, медицини тощо. Керівництво і викладання в університеті здійснюють зарубіжні місіонери.

Аналіз місіонерської освітньої діяльності різних зарубіжних центрів України засвідчує, що роль релігійного чинника у вихованні української молоді досить суперечлива і далека від оптимального. Місіонери різних конфесій дають інтерпретацію загальнолюдських і християнських моральних цінностей у річищі своїх конфесій. Керуючись принципом релігійної нетерпимості, вони нерідко принижують значення інших віросповідань, зокрема традиційних для України, а також світських моральних цінностей. Деформована релігійна освіта і релігійне виховання молоді не сприяють становленню у неї гармонійної духовності, формують невпевненість у власних силах, почуття меншовартості, нетерпимості до інших релігій, войовниче ставлення до іновірців. Тому важливо, щоб держава захищала духовні інтереси своїх громадян, будь-яку місіонерську діяльність спрямовувала в річище дотримання свободи совісті, національних пріоритетів, загальнолюдських цінностей.

В системі державної освіти має бути організована релігієзнавча освіта. В усіх формах вона повинна здійснюватися на принципах гуманізму, толерантності і дотримання принципу свободи совісті. Релігієзнавча освіта повинна спрямовуватись в русло нормалізації міжконфесійних відносин і забезпечення стабільності суспільного життя в Україні.